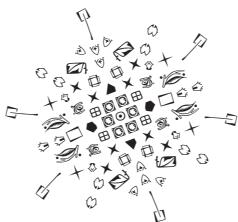
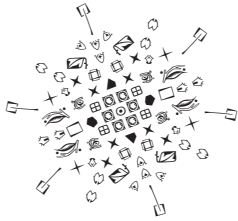

Karel Jaromír Erben

Fasciculus florum

Kytice

Karel Jaromír Erben

Fasciculus florum

Kytice

Ioannes Šprincl Latine vertit
Georgius Farský picturis adornavit

do latiny přeložil Jan Šprincl
ilustrace Jiří Farský

Universitas Masarykiana
Brunae MMXVIII

Masarykova univerzita
Brno 2018

Hic liber pars investigationis specificae ita dictae scholarium
Institutii studiorum classicorum Facultatis philosophicae
Universitatis Masarykianae Brunensis (MUNI/A/0916/2017:
Linguarum antiquarum earumque litterarum nec non culturarum
ad eas pertinentium atque vitae earum posteræ investigatio)
conscriptus est.

Kniha vznikla v rámci specifického výzkumu studentů
Ústavu klasických studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity
v Brně (MUNI/A/0916/2017: Zkoumání starověkých jazyků,
jejich písemnictví a příslušných kultur, včetně jejich recepce).

Tomáš Weissar edendum curavit
Jana Nechutová et Markéta Melounová textus Latinos recensuerunt
Vít Boček formam libri typographicam paravit

Edičně připravil Tomáš Weissar
Jazyková redakce Jana Nechutová a Markéta Melounová
Grafická úprava Vít Boček

© 2018 Jan Šprincl, dědicové
© 2018 Jiří Farský, dědicové
© 2018 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9055-2 (váz. vaz.)
ISBN 978-80-210-9056-9 (online : pdf)

Index — Obsah

Gratiarum actio

Poděkování

10

Loco prooemii — Úvodem

De Erbeni Fasciculo et quam in litteris Bohemicis valeat

Erbenova Kytice a její místo v české literatuře

14

De vita opereque unius ex ultimis poetis

Neolatinis Bohemicis Ioannis Šprincl

Život a dílo jednoho z posledních novolatinských
básníků v Čechách Jana Šprincla

20

Quomodo versus a Šprincl compositi legantur

Jak číst Šprinclovy verše

28

Fasciculus florum — Kytice

Thymus

Kytice

35

Thesaurus

Poklad

41

Sponsa lemuris

Svatební košile

83

Empusa

Polednice

111

Rhombus aureus

Zlatý kolovrat

119

Dies largus

Štědrý den

149

Columbulus

Holoubek

167

Lectus Gregorii
Záhořovo lože
181

Undinus
Vodník
219

Salix
Vrba
243

Lilium
Lilie
259

Exsecrationes filiae
Dceřina kletba
271

Mulier fatidica
Věštkyňe
281

Ratio edendi
Ediční poznámka
302

*In memoriam Ioannis Šprincl,
cuius anniversarium duplex
— a natu annos centum et triginta ab obitu eius —
annus huius libelli typis edendi iungit.*

*Nec non in memoriam amici eius Georgii Farský,
qui ipse libellum hunc edendum nobiscum paraverat,
in lucem autem editum videre Fortuna invidens ei non sivit,
quo impresso viso cultor Šprincli memoriae ardens
pro certo maxime gauderet.*

*Na památku Jana Šprincla,
jehož dvě výročí
— 100 let od narození a 30 let od úmrtí —
pomyslně spojuje rok vydání této knihy.*

*A na památku jeho dobrého přítele Jiřího Farského,
který se sám na vydání této knihy zpočátku podílel,
spatřit výsledek mu však bohužel již nebylo dopřáno.*

*Jakožto horlivý ctitel Šprinclovy památky
by z něho měl zajisté velkou radost.*

Gratiarum actio

Cunctis, qui operam dederunt, ut libellus hic in lucem edi posset, hoc loco gratias agere decet. Est imprimis Irena Radová, quae operis patrocinium suscepit. Dein Jana Nechutová, quae textus Latinos auxiliares diligentissime correxit, et Markéta Melounová, quae Fasciculi textum Latinum recensuit; nec non Vít Boček, qui omnia typis edenda paravit. Post etiam Klára Modlíková, quae mihi auxilio semper stetit.

Gratae maximae agenda heredibus Šprincli sunt — Ioanni atque Stephano Vystrčil, qui, ut versio haec Latina, cui avunculus eorum auctor est, typis ederetur, consenserunt. Animo aequae propitio Vladimír Landa picturis Georgii Farský uti nobis permisit.

Heredes Šprincli indagantibus nobis Viktor Dvořák atque Miroslav Malovec valde profuerunt. Ad Šprincli curriculum vitae conscribendum Jiří Farský, dum viveret, multum contribuit et alii quoque, quibuscum de studiis classicis Brunensibus colloquia fecimus — praesertim Petr Peňáz. Dissertationem suam, in Universitate catholica Lovanensi ortam, Katia Magnus libenter praestitit. Denique Archivo littarrario Monumenti litterarum nationalis, Bibliothecae regionali Moravicae et aedibus Munipress grates habemus.

Tomáš Weissar

Poděkování

Sluší se na tomto místě poděkovat všem, kteří přiložili svou ruku k dílu, aby mohla tato publikace spatřit světlo světa. Za supervizi celého projektu děkuji Ireně Radové, za pečlivé korektury latinských překladů doprovodných textů Janě Nechutové a za revizi latinského textu Kytice Markétě Melounové. Za grafické zpracování pak patří díky Vítu Bočkovi. Za pomoc a podporu po celou dobu příprav děkuji Kláře Modlíkové.

Velký dík patří rovněž dědicům autorských práv na Šprinclovy překlady Janu a Štěpánu Vystřčilovým, kteří udělili svůj souhlas s jejich publikací. Stejně tak ochotně souhlasili s použitím Farského ilustrací manželé Landovi.

Za vydatnou pomoc při pátrání po Šprinclových dědicích patří dík Viktoru Dvořákovi a Miroslavu Malovcovi. Cenné podklady pro sestavení životopisu Jana Šprincla mi poskytl ještě za života Jiří Farský a také další, s nimiž jsme vedli rozhovory o dějinách klasických studií v Brně — zejména Petr Peňáz. Svou disertační práci a podklady k ní ochotně zapůjčila Katia Magnus. Poděkování patří také Literárnímu archivu Památníku národního písemnictví, Katolické univerzitě v Leuvenu, Moravské zemské knihovně a nakladatelství Munipress.

Tomáš Weissar

Loco prooemii

Úvodem

De Erbeni Fasciculo et quam in litteris Bohemicis valeat

Karel Jaromír Erben (1811—1870) inter poetas romanticae aetatis locum suum singularem habet. Poetae Bohemi huius temporis materiis ceteris eas ad patriam et historiam eius spectantes praeferebant, quae gloriam Bohemorum gentis — saepius creditam tantum — demonstrarent; dein genus elegiacum colebant et de rebus invicem oppositis, morte, nocte cantabant (quo spiritu carmina principis poeseos romanticae apud Bohemos Caroli H. Mácha insigneuntur); denique themata animos mollientia et amatoria diligebant. K. J. Erben ab his maxime differt et fratres Grimm sequens artem suam poeticam in carminibus a circulo populari ortis instituit. Eis imitandis autem non studet, ut poetae sentimentalismi Bohemici artem popularem admirantes (F. L. Čelakovský) faciebant, neque radices Bohemorum gentis antiquas reperire (sicut J. Kollár vel P. J. Šafařík) conatur. Poetam nostrum ars popularis ratione sua intima allicit, altitudine profunda, mytho et veritate fundamentali in eo recondita. Sic mythologiam tractat Erben non solum poeta, qui rudimenta poeseos popularis rure Bohemico adhuc viventia novit, sed etiam homo doctus, qui multas commentationes scientificas mythologiam tangentes iuris publici fecit.

Fasciculus florum (Bohemice *Kytice z pověstí národních*) primum anno 1853° prelo editus est. In principio corpus e XII carminibus constabat, hoc ordine dispositis, ut carmina duo sibi semper invicem responderent, unum in prima operis parte, alterum in parte ultima. Editionem alteram anno 1861° impressam carmen *Lilium* non secus ac poemata *Carmina* intitulata suppleverunt. Postea autem Erben poeta, *Fasciculum florum* opus suum poeticum unicum relinquens, reticuit.

Erbenova Kytice a její místo v české literatuře

Karel Jaromír Erben (1811—1870) zaujímá mezi českými romantickými básníky specifické místo. Pro český romantismus je typických několik základních témat: látky vlastenecké a historické, jež ukazují — třebaže domnělou — slávu českého národa; elegičnost a poetika kontrastu, smrti a noci (jak ji pěstoval přední exponent českého romantismu K. H. Mácha); a samozřejmě látky sentimentální a milostné. K. J. Erben představuje zcela jinou podobu romantického ducha. V návaznosti na práci bratří Grimmů hledá těžiště tvorby v lidové poezii. Nejde mu však o nápodobu inspirovanou estetickou fascinací lidovou slovesností (tzv. ohlas), jak ji pěstoval český sentimentalismus (F. L. Čelakovský), ani o hledání starobylých kořenů českého národa a z ní plynoucí národní specifičnosti (J. Kollár, P. J. Šafařík). Folklor Erbena láká svou vnitřní logikou, nejhlubším podložím — mýtem a bazální pravdou v mýtu ukotvenou. Erben zná mytologii nejen jako básník či znalec dosud přežívajících rudimentů lidové slovesnosti na českém venkově, ale také a zejména jako badatel — mytologii věnoval mnoho textů odborných.

Kytice z pověstí národních vyšla roku 1853. Její básně vznikaly od třicátých let 19. století, většina jich ovšem byla napsána teprve pro knižní vydání. Původně sbírka sestávala z 12 básní (kompozičně jsou provázány vždy báseň z počátku a konce s analogickou tematikou, pandánem *Štědrého večera* měla být *Svatojánská noc*, jež však nebyla dopsána). Druhé vydání z roku 1861 bylo doplněno o báseň *Lilie* a básně označené jako *Písně*. *Kytice* je jediné básnické dílo svého autora, po jejím vydání se Erben jako básník odmlčel.

Argumenta carminum materiem propriam poeticae populari — quam carmen primum concelebrat — praebent, versus autem ab Erben creati sunt nequaquam et stilum et modos vernaculares imitantes. Etiamsi titulus operis Bohemicus de „fabulis“ loquatur, fabulas ibi paucas solas invenimus. Genus litterarium poematibus hiis proprium ballada ita dicta est, quamquam Erben ipse vocabulo hoc non utebatur. Genere balladico, mixto elementis mythicis factus est Erbeni *Fasciculus* artis poeticae monumentum. Conflictus et excitatio drammatica una cum dialogis frequenter interpositis et cum duplici sensu, quam proprio, tam symbolico (quod mythum specialiter insignit), *Fasciculi* carmina arti drammaticae vicina faciunt.

Hominis libertas in Erbeni carminibus minime tractatur, sed e contra limites eius. Auctor brevitate excellit argumentum verbis paucis nudisque enarrans et res magni momenti tantum lectori praesentans. Descriptio rerum abest fere. Loca actionum fabulosa et cuique bene nota — silva, domus, lacus — similiter ac carminum personae — filia, mater, rex, domina — archetypales esse solent. Characteres non describuntur, nisi figuris discernendis et actioni evolvendae necessarii sunt. Temporis processus cyclicus effluit potius obitumque omnium rerum affert, quam ut spatium rebus agendis sentiatur. Ordo mundi aeternus solus inconcussus stat.

Antecessores poetae nostri, balladas quoque componentes, materiae rationabiliter exponendae atque in fine narrationis molliendae studuerant, cum Erben gestorum humanorum consequentiam nullo modo evitandam esse assereret. Summum thema discrimen ethicum, scilicet ordo eiusque laesio est. Vis suprema — ordinis stabilitas maiestasque legis — fit Erbeni certamen cum illis, qui opiniones romantismi sequentes individuum uniuscuiusque nec non ius liberum hominis quidquid faciendi extollunt. *Fasciculi* universum supra punctum intersectionis utriusque ordinis — cum ad individuum pertinentis, tum id transcendentis — aedificatur. Quorum duorum ordinum lis ad Fatum allidit immutabile datum. Cupiditas humana fati mutandi culpam affert

Fabule básní vycházejí z autentických látek české lidové slovesnosti (lidové dědictví oslavuje první báseň sbírky), konkrétní básnická realizace je ovšem dílem Erbenovým a odchyluje se od principů lidové tvorby. Oproti názvu ve sbírce nedominují pověsti; ty zde nalezneme jen okrajově stejně jako např. legendu. Jejím pravým žánrem je balada (Erben sám toto slovo neužíval). A právě promísení ducha baladického s duchem mýtu činí z *Kytice* básnický monument. Vyznačuje ji vyjpatá konfliktnost a dramatickosti situace (směrem k dramatu posouvá Erbenovy balady výrazná dialogičnost) — to je znak balady. A také dvojitý obsah, primární a symbolický — což je znak mýtu.

Děj Erbenových balad není prostorem lidské svobody, ale demonstrace jejích mantinelů. Erben je mistr dějové zkratky. Líčení děje je strohé až torzovitě, předvedeny jsou jen uzlové body. Popisné složky jsou maximálně redukovány. Prostor jeho balad je myticky archetypální — les, dům, jezero —, každému čtenáři dokonale známý. I postavy jsou vlastně čisté archetypy (dcera, matka, král, paní). Mají jen tu charakteristiku, jež vykresluje jejich povahu a jež je nutná pro rozvíjení děje. Čas je cyklický, více než průběhem událostí je pouhým uplýváním, v němž vše pomíjí; neochvějný zůstává jen věčný řád světa.

Oproti dosavadní české baladice, jež směřovala k racionálnímu výkladu a eufemizovanému vyznění, se u Erbena vystupňovala nevyhnutelnost důsledků za lidské činy. Vlastním tématem sbírky je problém etický, řád a jeho porušení. Důraz na stabilitu řádu, na „majestát zákona“, je Erbenova polemika s českou i světovou romantikou zaměřenou na individuum a jeho právo na čin. Svět *Kytice* je budován na průsečíku dvou řádů, individuálního a nadosobního. Spor těchto dvou řádů naráží na osud; ten je v *Kytici* dán jako neměnný. Lidská touha osud změnit — tedy řád individuální — iniciuje problematiku viny a trestu (ten je pozitivní: představuje přirozenou snahu o potrestání zla). Etický konflikt je vyhrocován kolem postavy ženy. Žena překračuje lidské hranice (žije s vodníkem, ve vrbě či lilii, matka po smrti dlící v mateřídoušce) a normy, a to v rozporu s tradičním vnímáním ženy jako

atque poenam iustam. In medio discrimine persona mulieris stat, quae limites humanos transcendit (undino nubit, in salice vel lilio vivit, post mortem animam suam in thymo ponit) atque leges, quamvis mulier alias persona passiva percipi soleat: contra leges autem agere urget eam, quod facile intellegi potest, condicio eius matris, filiae, uxoris. Conflictus, qui evitari non potest et ipso facto tragoediam praesignat, necesse est, ut carmen balladam faciat. In cuius fundamentis mythus iacet, qui de Fato narrat et a poeta bonum morale habetur.

Fasciculo florum aetas litterarum Bohemicarum renascentium finita est, libellus autem hic usque ad hodie unum fastigiorum artis poeticae et exemplum carminum generis sui remanet. Permulti non solum poetae, verum etiam pictores et artifices musici eum secuti sunt.

Pavel Šidák (Tomáš Weissar Latine vertit)

bytosti pasivní. Je to však logické: proti normám nutí ženu konat její status — matka, dcera, manželka. Nevyhnutelnost konfliktu, apriorní otevírání básnické situace tragédií, pak nutně ústí do baladického rámce. A v jeho základech leží mýtus, jenž vypovídá o osudu: mýtus má pro Erbena hodnotu mravní.

Kytice uzavírá obrozenské období české literatury. Její básně zůstávají v české literatuře jako vrchol baladické tvorby a fungují nadále jako prototyp tohoto žánru. Vedle řady literárních následovníků má *Kytice* hojně ohlasy v českém umění výtvarném i hudebním.

Pavel Šidák